

Lausunto selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista

Lausuttu lausuntopalvelu.fi:ssä 31.1.2025

1. Raportissa ehdotetaan avustustoiminnan uudistamista kahdella vaihtoehtoisella mallilla.

- **A - Tasapainoista tulevaisuutta rakentamassa (raportin kappale 4.1.)**
- **B - Muutokseen sopeuttaminen (raportin kappale 4.2)**

Kumpi malleista soveltuu mielestänne paremmin uudistuksen lähtökohdaksi?

Valinta:

A - Tasapainoinen tulevaisuus, perustelu:

B - Muutokseen sopeuttaminen, perustelu:

X Ei kumpikaan yllä mainituista, perustelu:

Vaihtoehtojen hyvin eritasoinen käsittely selvityksessä vaikeuttaa perustellun arvion tekemistä. B-mallia ei käytännössä ole avattu lainkaan ja A-malli ei vastaa kysymykseen, mihin avustustason leikkaus kohdentuisi.

Keskeistä on, että resurssien vähetessä valittavan mallin avulla voidaan tunnistaa ja ennakoida ne kriittiset, muuttuvatkin, avun tarpeet, joihin kansalaistoiminnalla sekä ja järjestöjen ja julkisen sektorin yhteistyöllä voidaan vastata. Toiminnan sopeuttamisen tarpeiden muuttuessa tulee olla mahdollista tarvittaessa nopeastikin.

Kummankaan esityksen vaikutuksia kansalaisyhteiskunnalle tai tosiasiallisia vaikutuksia järjestöjen toiminnan tuloksellisuudelle tai vaikuttavuudelle ei ole selvityksessä analysoitu.

Mallista riippumatta kehitystyöllä on kiire, mikäli muutoksiin pitää varautua jo vuoden 2026 hakemuksia ja päätöksiä valmisteltaessa. Etenkin A-mallin tasoisena suuren muutoksen läpivieminen, niin että siinä aidosti voidaan kuulla avustuksensaajia avun tarpeet huomioiden tässä ajassa vaikuttaa haasteelliselta. Erityisesti paikallisia ja alueellisia tukia koskevat ehdotukset merkittävistä muutoksista siihen, minkälainen kansalaisjärjestökenttä Suomessa toimii.

2. Selvityshenkilön raportissa esitetyssä Tasapainoinen tulevaisuus- avustusmallissa avustuksia kohdennettaisiin viidelle teema-alueelle, jotka liittyvät yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, joihin liittyvään toimintaan tulisi jatkossa kohdentaa STEA-avustuksia. Teemat liittyvät suomalaisen yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, kuten ikärakenteen muutokseen ja kansansairauksiin. Kappaleessa 4.1 esitetyt teemat ovat:

- **lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen**
- **ikäntyneiden toimintakyvyn tukeminen**
- **mielenterveyden edistäminen**

- **yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen**
- **väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy)**

3. Ovatko esitetyt teemat edustamasi organisaation näkökulmasta perusteltuja?

Eivät kaikilta osin. Esitetyistä teemoista puuttuu kriisiauttaminen kokonaan. Lisäksi erilaisten väestöryhmien tarpeisiin (pl. ikääntyneet ja lapset/lapsiperheet) vastaaminen on rajattu varsin pieneen avustuskokonaisuuteen. Esimerkiksi itsenäistyvien nuorten aikuisten ja heidän lähiyhteisöjensä, tai erilaisten vähemmistöjen tarpeet jäävät teemakokonaisuuksissa marginaaliin. Tunnistettujen haavoittuvien ryhmien rajaaminen kokonaan ulkopuolelle tai hyvin pienelle rahoitusosuudelle jo ennakkoon vaikuttaa perustelemattomalta, etenkin mikäli niitä ei johdonmukaisesti huomioida esitetyn teemajaottelun puitteissa.

Järjestöjen avustusmallin ei tulisi pohjata vain institutionaalisesti valittuihin sektoreihin tai ikärajoihin vaan ihmisten ja yhteisöjen todennettuihin avun tarpeisiin, joihin järjestöillä on parhaat edellytykset vastata, julkisen sektorin tukipalveluja täydentäen. Järjestöt tulee ottaa mukaan teemojen valintaan, eikä eri avun muotoja voida arvottaa mekaanisesti tärkeämmäksi kuin joku toinen.

Mikäli teemakohtaista mallia sovelletaan, sitä olisi huolella pilotoitava ja sen jälkeen tarkastella uudelleen ja mahdollisesti muuttaa. Selvityksessä ei ole kuvattu teemakohtaisen avustuksen valmistelu- tai seurantarakennetta eikä liioin prosessia, jolla kohdennetut teema-alueet jatkossa päätettäisiin.

Kriisiauttaminen, joka on nykyisellään keskeinen osa avustuskokonaisuutta, tulee nähdä osana järjestöjen ennaltaehkäisevää työtä, joka auttaa osaltaan vähentämään tarvetta julkisen sektorin raskaille palveluille, joihin yhteiskunnalla on yhä vähemmän resursseja. Tuloksellinen ja vaikuttava kriisiapu edellyttää pitkäjänteistä ja suunnitelmallista varautumista, eikä sitä voida aloittaa vasta kun yhteiskunnassa kohdataan laajamittaisia kriisejä.

Huomioimme erikseen, että selvityksen sivulla 47 vapaaehtoinen pelastuspalvelu on mainittu toimintana, joka on ns. ”harmaalla vyöhykkeellä” ts. jonka osalta on epäselvää, onko kyseessä julkisen sektorin järjestämistä vastuulle kuuluva toiminto vai yleishyödyllistä toimintaa. Vapaaehtoinen pelastuspalvelu on nimensä mukaisesti vapaaehtoistoimintaa, joka tarjoaa koko maassa yhden luukun palveluna viranomaisille vuosittain tuhansien vapaaehtoisten tuen tilanteissa, joissa viranomaisten omat resurssit eivät riitä. Nykyisessä rahoitustilanteessa julkisella sektorilla ei ole resursseja toteuttaa vastaavaa toimintaa itse. Vapaaehtoisten toiminnan koordinointi ja kehittäminen julkisten toimijoiden toimesta ei myöskään ole kehityssuunta, johon julkisen sektorin pienentyessä sen resursseja kannattaa suunnata niin valtakunnallisesti kuin alueellisestikaan.

3. Selvityshenkilön raportissa on esitetty kappaleessa 4.1.3., että järjestöjen toiminnan alueellisia hyödyntämismahdollisuuksia voitaisiin lisätä ja hallinnollista taakkaa keventää siirtämällä hyvinvointialueiden järjestöavustukset STEAn hallinnoitavaksi? Kannatatteko ehdotusta järjestöavustusten siirtämisestä hyvinvointialueilta STEA-avustuksiksi?

Valinta:

Kyllä, perustelu (ei pakollinen)

X Ei, perustelu (ei pakollinen)

Suomen Punainen Risti ei kannata avustusten siirtoa pois hyvinvointialueilta. Siirto veisi avustusten myöntämisen yhä kauemmas alueilta ja paikallisista tarpeista ja toimijoista. Vaikka hyvinvointialueiden olisikin tarkoitus kartoittaa alueellisia tarpeita, joiden pohjalta päätöksiä tehtäisiin, jää epäselväksi, miten malli keventäisi hyvinvointialueiden hallinnollista taakkaa. Hyvinvointialueiden avustuksiin liittyvä toiminta ei nykyiselläänkään ole mekaanista avustusten hallinnointia vaan osa kiinteää järjestöyhteistyötä ja -kumppanuutta, joka tukee järjestöjen täydentävää toimintaa julkisen sektorin kumppanina.

Avustusten myöntäminen alueellisesti tukee siten yhdessä tekemistä, kun alueet oppivat tuntemaan alueensa järjestökentän sen kaikessa moninaisuudessaan.

4. Kappaleessa 4.1.1.6 selvityshenkilö on esittänyt tapoja, joilla teemoja olisi mahdollista työstää edelleen siten, että STEAlla on alkuvaiheessa merkittävä rooli. Miten mielestänne mahdolliset muut teemat tulisi määritellä?

Mikäli kohdennettua avustusmallia pilotoidaan, teema-alueet tulee määritellä yhdessä järjestöjen kanssa, sekä kattavasti tutkimukseen ja monipuoliseen tietoon pohjaten. Selvityshenkilön järjestöille toteuttama kysely ei vastaa riittävän laadukasta tarvekartoitusta, jotta sitä voitaisiin pitää kattavana tietopohjana teemapainotusten valinnalle. Rahoitus tulee kohdentaa sinne, missä tarve on ja missä järjestöt pystyvät parhaiten auttamaan. Keskeistä on olemassa olevan tutkimustiedon ohella järjestöjen oma tietopohja, jota julkisen sektorin ei tulisi liikaa ohjata.

5. Muita huomioitane raportista

Selvitys ei millään tasolla huomioi avustusten delegointimallia, jossa keskustasolla haetaan ja hallinnoidaan avustusta, jota delegoidaan alueille, joko saman järjestön sisällä tai muille järjestöille. Malli on tehokas ja vähentää hallinnollista takkaa sekä järjestöjen, että STEA:n tasolla. On epäselvää, miten alueellisen tuen malli vaikuttaisi näihin menettelyihin, eli voitaisiinko valtakunnallisesti haettavaa rahoitusta edelleen jakaa alueellisesti tästä rahoitusosuudesta. Keskitetystä ratkaisusta ei tulisi rankaista. Lisäksi esimerkiksi verkossa tapahtuva auttamistoiminta on sekä valtakunnallista että paikallista. Sama problematiikka koskee varallisuuden mukaan tapahtuvaa leikkausta. Varakkaaksi tulkittu keskustason toimija voi hakea ja jakaa avustusta edelleen alueille tai toimijoille, jotka eivät ole varakkaita. Tällöin leikkauksen haitta kohdistuisi myös muualle kuin varsinaiseen varakkaaseen tasoon.

Epäselväksi jää myös mihin perustuu esitetty viiden Ak-avustuksen järjestökohtainen katto. Rahoituskohteita ei tule järjestökohtaisesti rajata, jos hakija pystyy tekemään haettua toimintaa tuloksellisesti hankkeiden lukumäärästä riippumatta. Lähtökohtana tulisi olla kyky suoriutua hakemuksen mukaisesta toiminnasta ja vastata vaikuttavasti kohderyhmien tarpeisiin, ei mekaaninen käsitys järjestöjen toimintakyvystä.

Kappale järjestöjen muutostuesta sisältää kannatettavia ehdotuksia, mutta ne ovat jääneet lähinnä maininnan tasolle, eikä niiden toteuttamisesta tuoda esille konkreettista suunnitelmaa. Samoin esimerkiksi kolmeksi vuodeksi tehtävät hakemukset sekä tilintarkastuskertomuksen rajan nosto ovat hyviä ehdotuksia toiminnan tehokkuuden lisäämiseksi.

Järjestöjen omaan varallisuuteen selvitys suhtautuu varsin kielteisesti ja varallisuudesta rankaistaisiin mallin mukaan jyrkän porrastetusti. Varakkaiksi katsotut järjestöt ovat usein sekä

toiminnan valtakunnalliselta kattavuudeltaan, toimijoiden määrältään, että toimintamuodoiltaan suuria, jolloin myös varallisuutta on enemmän. Tulevat avustuslinjaukset eivät saa johtaa tilanteisiin, joissa tarpeellista ja tuloksellista toimintaa ei voida tukea, koska sitä toteutetaan yhtenä osana suuren järjestön toimintaa. Keskeistä tulee olla toiminnan tuloksellisuus sekä varallisuuden suhde toiminnan vaikuttavuuteen sekä toiminnan kokoon. Vakaa talous mahdollistaa sen, että lahjoituksia ja julkisia avustuksia voidaan käyttää tehokkaasti ja pitkäjänteisesti. Omaisuuden tuotoilla voidaan kattaa paitsi omarahoitusosuuksia, myös sellaisia tukitoimintoja, joihin julkista tai muuta kohdennettua rahoitusta ei voida käyttää. Lisäksi osaa varallisuutta, kuten yksityishenkilöiden lahjoituksena antamaa omaisuutta, ei useinkaan voi kohdentaa muuhun tarkoitukseen kuin mihin se on saatu.

STEA on rohkaissut rahoittamiaan järjestöjä yhteistyöhön ja konsortioihin siilojen ja päällekkäisen järjestötyön välttämiseksi. Tämä on järkevää myös avunsaajien saaman avun kokonaisvaltaisuuden näkökulmasta. Suuret avustukset edellyttävät suuria omarahoitusosuuksia. Pahimmillaan malli siis rankaisee suurista yhteishakemuksista.

Suomen Punaisen Ristin osalta toteamme, että järjestön erityistehtävä määritellään Suomen laissa sekä tasavallan presidentin antamassa asetuksessa. Ihmisten auttaminen poikkeusoloissa on Suomen Punaisen Ristin perustehtävä. Punaisen Ristin on kyettävä käynnistämään laajamittainen avustustoiminta hädänalaisten ihmisten tavoittamiseksi viiveettä myös tilanteissa, joissa muuta rahoitusta ei hetkellisesti tai välittömästi ole saatavilla, mutta humanitaarisen avun tarve on suuri. Järjestö pitää oman taloutensa vakaana, jotta se voi käynnistää avustustoiminnan joustavasti ja nopeasti kaikissa tilanteissa.